

Др Снежана Божанић
Универзитет у Новом Сагу, Филозофски
факултет – Одсек за историју, Нови Сад

ВЛАШКО СТАНОВНИШТВО НА ПОСЕДИМА СВ. СТЕФАНА У БАЊСКОЈ

Апстракт: Српски краљ Милутићин даровао је својој задужбини, манастиру Св. Стефана у Бањској, 9 влашких катуна са око 506 породица. Светостефанска хрисовуља садржи и Влашки закон, збир одредаба којима се утврђују обавезе влаха, на манастирском власелинству. За разлику од Дечанских хрисовуља и повеље издаше манастиру Св. Арханђела код Призрена, нису засебно наведене међе и границе дарованих катуна. У конкретном случају детаљно се наводе имена становника катуна као и врсте породица у њима.

Кључне речи: краљ Милутићин, власи, катуна, средњи век, манастир Бањска

Српски владари, у средњем веку, настојали су да своје манастире обезбеде што већим бројем одабраних земљишних прилога са плодним, питомим земљорадничким и сточарским насељима и теренима, као и приходима од рудника.

Велики ктитор и дародавац, краљ Милутићин, своју жељу да богато и обилно обдари прилозима своју задужбину, манастир Св. Стефана у Бањској, јасно, изражава у Светостефанској повељи: *Обновићѣа и истуних колико моућно би Краљевству ми у свакаким правима шило беху на пошребу светоме храму овом, а најире у селима* [Ковачевић 1890: 2].

Краљ Милутићин даровао је Бањској 9 влашких катуна [Божанић 2004: 100–114]. Катун је насеље средњовековних пастира, Влаха и Арбанаса, који су међусобно повезани сродством и унутрашњом организацијом. Власи представљају остатке романизованих староседелаца, који су се после досељавања словенског становништва, одржали као сточари у мањим или већим скупинама [Јиречек 1959: 193–204]. Влашким именима у Светостефанској, Дечанској и Арханђеловској повељи исцрпније се бавила Милица Грковић [Грковић 1986: 9–13]. Састав имена Влаха показује да је процес славенизације почео много пре ових пописа. У влашким катунима, три највећа властелинства, која су обухваћена анализом јавља се око 80% словенских имена. Констатира се још да су свештеници са породицама живели у насељима близу јачих духовних центара.

Када се говори о географским карактеристикама средњовековних влашких катуна може се уочити

да су се они налазили на двојаким положајима [Трифунски 1963: 19–39]. Једни су били на самим планинским масивима, тј. у високопланинској зони при чему се водило рачуна да то буду места заклоњена од ветра, да око њих има испаше и воде без којих не би могло да преживи сточарско становништво. Друга група катуна налазила се у подгорској зони појединих планина, на надморској висини од 1.000 до 1.600 м. Ти катуни су били лоцирани у извориштима речица и потока, у подножју самих планинских масива, на морском наносу, у валовима, на високим површинама, на странама изложеним сунчевој топлоти, и у карстним улегнућима.

Почетком XV века катуни се спуштају у блиске жупе, те прелазе на пуну или делимичну сесилност. Управо се територијализација катунске организације остварила са повезивањем катуна за жупска села или места у планинама, погодним за стално становање у једној целини [Ђурђевић 1963: 143–169].

Старешина катуна или влаха назива се кнез или примићур [Динић 1937: 119–145]. Влашко становништво се делило на ћелаторе и војнике, две комплетне групе у оквиру влаха као целине. Војници су били привилеговани у односу на ћелаторе који се негде зову и „власи убоги“. Ћелатори су сиромашни власи којима је на манастирском властелинству поверавана брига о ситној стоци и преради вуне. Број породица у катунима био је различит, а један катун обично је сачињавало неколико десетина влашких домаћинстава-клеташта. Називи катуна редовно су извођени од личног имена и презимена

њиховог старешине. Старешина катуна потиче из богатије и угледније породице, која је дала име самом катуну.

Светостефанска хрисовуља садржи *Влашки закон*, збир одредаба којима се утврђују обавезе влаха, на манастирском властелинству. Одредбе које су постојале на манастирским властелинствима из прве половине XIV века примењиване су најпре на властелинствима манастира Студенице и Милешеве и биле су саставни део *Закона светиога Симеона и Саве* [Благојевић 1979: 153]. Основне обавезе влаха, начин њиховог одмеравања и извршавања зависило је од њихове тежине или величине, од друштвеног слоја којем поједини власи припадају и од имовинског стања појединих домаћинстава. Основне влашке обавезе одмераване су и утврђиване давањем „великог десетка“, „малог десетка“ и извршавањем разних „работа“.

Светостефански власи били су ослобођени давања „великог десетка“, док су обавезу давања „малог десетка“ извршавали у оквиру скупина од по 50 влашких домаћинстава, тако да је на свако домаћинство долазила дажбина од по две овце, од којих је једна с јагњетом а друга јалова.

Уколико *по треху изину кобиле које припадају цркви*, на поседима Св. Стефана у Бањској, штета ће бити надокнађена већ прве године, на тај начин што ће удружених пет влашких породица дати по једну кобилу.

Влашко становништво које је давало „мали десетак“ било је оптерећено, бројним, и разноврсним работама. Једна од најважнијих обавеза састојала се у припремању манастирског сена, три дана у току године, и то су радили само они власи који *села имају*. Пог „селом“ се у овом случају подразумева земљиште које држе и уживају влашка домаћинства, појединачно или колективно.

Сваки човек на светостефанском властелинству био је дужан да цркви даје два јагњећа крзна („јагњетине“). Власи који су војници, на поседима Бањске, нису морали да прерађују манастирску вуну, већ су давали окроје. Претпоставља се да је то некаква одећа, можда опанак.

Влашко становништво било је ангажовано и у транспортној служби. Свака четири влашка домаћинства (клеташта) имала су обавезу да годишње допреме по један товар соли из Приморја (Свети Срђ), и још по један товар жита и товар вина

годишње. Поред тога, војник и ћелатор преносили су сир с планина (летњих испаша) до манастира.

Ћелатор је био дужан да чува и напаса стада оваца и стриже им вуну, а војници су чували манастирске ждрепце (пастухе). Несигурна времена наметала су обавезу и војницима и ћелаторима да воде рачуна о безбедности и заштити манастирских оваца.

Обавезе влаха на светостефанском властелинству биле су сличне обавезама исте категорије становништва на другим властелинствима, у првој половини XIV века.

У свом предговору уз издање Светостефанске повеље, Љубомир Ковачевић бележи да је својој задужбини краљ Милутин приложио око 75 села и засеока, 8 катуна са више од 500 влашких (пастирских) породица. Уочљиво је да он говори о 8 катуна, а касније наводи 9 приложених катуна.

Ватрослав Јагић пише уопштено о *влашкијем катунима* који су били у склопу Бањског властелинства, док две године касније Стојан Новаковић понавља Ковачевићев закључак о дарованих 8 катуна са више од 500 пастирских породица [Новаковић 1892: 12]. Много више пажње посвећује Новаковић у свом делу Село бањским катунима и власима. Ту наводи да је набројао у катунима 504 породице, те се посебно бави задружним у односу на слабије куће. Као јаче и задружне куће наводио је оне *у којој је забележено више од два браћа, те у којој се, поред старешинског имена, помињу или браћа, иако у скупу, или поименице било више од два браћа, било дрући рођаци, на броју више од два* [Новаковић 1965I: 170]. Он даје следећи преглед по катунима броја кућа и број јачих кућа у њима, у Бањској:

Светостефански катуни	Број кућа	Број „јачих кућа“ тј. задруга
Пијаинци	52	14
Шипатовци	97	12
Бугарски	39	7
Барелјевски	65	14
Проиловци	9	2
Урсуловци	46	6
Бобојевци	38	—
Смудирози	105	—
Војсилци	53	3
	504	58

Исти закључак о јачим и слабијим кућама на светостефанском властелинству прихватио је и Радомир Ивановић [Ивановић 1955: 407]. Он сматра да се може пратити задружни живот код сточара у оним катунима где се поименице набрајају имена домаћина са одраслим мушким лицима, синовима и браћом. Он узима Новаковићеву сразмеру, да се сточарски домови са три и више мушких глава сматрају јачом кућом или породицом, јер они показују више интересовања за задружни живот, него оне куће у којима је само отац са децом или два брата са децом, које су сматране за инокосне породице.

Светостефански посед је имао око 75 села и засеока, 9 катуна са око 514 породица, тврди Гавро Шкриванић [Шкриванић 1956: 178].

Симпозијум о средњовековном катуну који је одржан 24. и 25. новембра 1961. године, представља значајан корак напред у научном познавању влаха и њихових катуна, јер они су један од централних проблема балканологије.

Породицом и задругом на Бањском катуну бавио се М. С. Филиповић. Мишљења је да се посматрањем унуташње структуре домаћинства добија вернија слика о учесталости и значају задруге у оквиру катуна. Да би односе приказао што једноставније у категорију задруга које се састоје од браће уноси и она домаћинства у којима је био домаћин са својом братанцима или синовцима, те домаћин са шуром, а у категорију обичних или

једноставних домаћинстава и она у којима је зет (претпостављајући да је то муж од кћери, који се изједначаје са сином), као и она у којима су пасторци. Породице са женом старешином, сврстава у категорију братских задруга, ако је јасно да је жена имала више „деце“ (синова). Табеларни приказ катуна, према овој класификацији, на Бањском властелинству је у табели 2 [Филиповић 1963: 178].

Аутор ових табела сматра да *није могућно да су у катуну Смудирогу са 105 домаћинстава 102 без синова, а у катуну Војсилцу, на истом властелинству и у исто време, да само у 3 домаћинства од 55 није било синова!* Такве непоузданости могу да важе и за податке о катунима – Барљевски, Проиловце, Урсуловац и Бобојевац, што се може објаснити непажњом писара.

Манастиру Св. Стефана у Бањској било је *пописано 496 влашких домаћинстава пописаних у 9 катуна*, је податак који Милош Благојевић преузима од Миленка Филиповића.

Катун Пијаниц чинили су: *Рајан с браћом, Дејло са децом, Паркач Рајанов браћ с децом, Хранислав Мађеровић с браћом, Војихна Бојић с браћом, Војихна Добродевић с браћом, Њежило с децом, Смил Срдановић с браћом, Бојдан Велејав с децом, Продан с децом, Рујош Десић с децом, Раг с децом, Бољан с децом, Војсил с децом, Коман с децом, Бураћ с браћом, Велислава с децом, Десислав с децом, Стирахиња с децом, Њејослав с децом, Миле с*

Табела 2.

Бањски катуни	Свега домаћинстава	Домаћинства без синова	Домаћинства са синовима (децом)	Домаћинства од браће
Пијаинц	53	1	36	16
Шишатовач	97	14	36	47
Бугарски	39	1	29	9
Барљевски	60	41	6	13
Проиловци	10	6	-	4
Урсуловац	46	20	8	18
Бобојевац	31	24	1	6
Смудирог	105	102	1	2
Војсилц	55	3	43	9
Укупно	496	212	160	124

браћом, Владимирић с браћом, Војислав с децом, Добре с браћом, Војин с децом, Сџанило с браћом, Скорошја с децом, Драје с децом, Белослав с децом, Брајосин с децом, Скориша с децом, Губер с браћом, Брајослав с децом, Лукар с браћом, Инослав с децом, Преислав с децом, Мартиин с децом, Прибо с браћом, Балдовин с децом, Бољан с децом, Доброшја с децом, Курилова деца, Калотија с браћом Појовићи, Храње Лулић, Будисављева деца, Мачкаш с децом, Белослав с децом [Јагић 1890: 28–29].

Овај катун данас не постоји [Шкриванић 1956: 194]. Према пребројавању има 52 породице. Није забележено име примићура, као и у још шест катуна овог властелинства. Једна од претпоставки је да је први домаћин на списку можда старешина. Име катуна, вероватно, је изведено од личног имена.

Велики проблем за истраживача је недоследност средњовековног пописивача. Домаћинства и њихови чланови нису пописивани према неком образцу или шеми. Пише се име старешине породице, ређе са презименом или надимком, за неке се каже да су сами а за неке да живе са децом, синовима, братом, браћом, зетом, шуром, пасторцима или синовцима. Врло ретко се дају обавештења о њиховом друштвеном положају или занимању. Средњовековна администрација бележи само мушку децу. Реч „син“ и „дете“ су синоними, као што се и данас у неким крајевима говори „дете“ у значењу „сина“ [Новаковић 1965I: 171].

Табеларни приказ домаћинстава на овом катуну, према начину на који их је пописао средњовековни пописивач:

Породица са децом	32
Породица коју чине браћа	14
Породица коју чине два брата	2
Породица коју сачињавају деца	2
Породица коју чини пописан један члан	1
Жена, старешина породице са децом	1
Укупно	52

Шта се може закључити на основу брижљиве анализе пописа овог катуна?

Ређање кућа почиње на следећи начин: Рајан са браћом (прва кућа), Дејло са децом (друга кућа), Паркач, Рајанов брат са децом (трећа кућа), итд. Из овог пописа дознаје се да су Рајан и Паркач браћа, при чему се овај други оженио и већ има децу, а

први је остао да живи са браћом. То је и једини случај забележен на такав начин, у овом катуну, што свакако не значи да је он усамљен. Можда је пажња пописивача попустила, па је такве податке касније изостављао. То се може поткрепити податком да је највећи број породица на овом катуну са децом и велика је вероватноћа да се неки од њених старешина претходно налазио у породици коју су сачињавала браћа.

Пажњу, свакако, привлаче презимена и надимци који су записани са личним именом. Има их укупно осам: Хранислав Мађеровић са браћом (четврта кућа), Војихна Бојић са браћом (пета кућа), Војихна Добродевић са браћом (шеста кућа), Смил Срдановић са браћом (осма кућа), Богдан Велеглав са децом (девета кућа), Рутош Десић са децом (једанаеста кућа), Калота с браћом Поповићи (47. кућа) и Храње Лулић (49. кућа).

Уочава се да се људи поред чијих имена су написана презимена налазе на врху пописа, изузев последња два. Иако у попису нема података који би указивао на друштвени положај појединих старешина породица, можда су управо побројани појединци имали значајније место на друштвеној лествици. А Поповићи? Њихово презиме носи извесна права, јер претходни редови повеље упозоравају да само један од синова може да буде рукоположен за попа и самим тим има мало бољи положај у друшву. Храње Лулић је пописан сам, што значи да нема, вероватно, браће или синова. Можда је имао брата или браћу који су умрли чиме је и његов положај знатно ослабљен. Забележена презимена упућују и на одређена занимања: Мађеровић (пекар или је радио око хлебне пећи тј. у кухињи), Бојић (рад са бојом, можда око вуне), Поповићи (поповско звање) и Лулић (можда човек који је знао израђивати луле).

Имена мртвих дата су у придевском облику: Курилова деца (47. кућа) и Будисављева деца (50. кућа). То су домаћинства привремено без стварног старешинства. Курил и Будисав су умрли али је иза њих остало више деце (множински облик у овом случају). Налазе се на самом дну пописа, што би могло указати на њихов слабији друштвени положај.

Жене се ретко налазе на челу домаћинства. Велислава са децом (седамнаеста кућа) била је старешина једне куће. Њен муж је, за претпоставити, мртав. Удовица је жена која после смрти мужа преузима бригу о породици. Удовица је могла да

наследи сав мужев посед само ако има малолетног сина. Али, ако су имале само женске потомке, задржавале су селиште, врт и главну, најбољу њиву од које су храниле породицу. У Бањској повељи налази се на укупно три жене, старешине породица, са децом док се у Грачаничкој повељи помиње само Гојшина жена са децом [Петровић 1985: 5–25].

На овом катуну живеле су 33 породице са децом. Курилова и Будисављева деца, можда, нису имала ни оца ни мајку, или су пак били пунолетни и још се нису поделили. Деца су увек пописана у плуралу, што значи да је било више од једног детета, јер постоје случајеви када се бележи само једно дете. Та деца су још малена и вероватно се мисли и на мушку и на женску децу приликом пописа.

Било је четрнаест породица које су се састојале од најмање три брата. При томе се наводи увек само име једног брата који је старешина, док се имена осталих не помињу.

Катун Шишатовач чинили су: *Радомир, Сџан, Драјослав, Бојдан са браћом, Влкош са децом, Хранислав с децом, Срџан с браћом, и Ниноје, и Љубојевићи-Дабижив с браћом, Сџефан с браћом, Томислав с браћом, Раџослав с браћом, Гвозди с браћом, Балин с децом, Музак с децом, Сен с ња-стџорцима, Њеја с децом, Влад с децом, Раџова деџа, Радомир с браћом, Раџоза с браћом, Брајешин, Сџројило, Балин с браћом, Кашијевара с децом, Болло с децом, Будислав с децом, Бојдан с браћом, Сџројило с децом, Брајоје с децом, Драјош с децом, Раџоша с браћом, Раџослав с децом, Бунислав с децом, Сџаноје с браћом, Хлај с децом и зетџовима, Будислав с децом, Дађе с браћом, Калана с децом, Михо са синовима, Раџослав Злајџокос, Бојдан с браћом, Бојдан Кондре, Брајослав с децом, Бојдул с браћом, Сџојан са синовима, Инослав с браћом, Сџројило Велимирич, Бојдан с децом, Мирај с децом, Раџ с браћом, и Брајен с браћом, Дворе с децом, Брајан с браћом, Тихан с децом, Госџимир с браћом, Буџор са синовима, Бобе с браћом, Прво-слав с децом, Сџефан с децом, Милша с браћом, Брајина с браћом, Сџројиша с браћом, Балоје, Доброслав, Добрешки с браћом, Инослав с браћом (стџарији), Добромир с браћом, Пелејрин с децом, и Преде, Бујан с браћом, Сџојан с браћом, Предислав с браћом, Миџул с децом, Добрин с децом, Драјија с децом, Бјежан Раџиловић с браћом, Војњеј с децом, Брајен с децом, Сџаноје с децом, Хране с децом,*

Срамко с браћом, Војихна Зоричић с децом, Војислав с децом Видаревић, Прибан с децом, Виџан с браћом, Војихна, Рајко с децом, Влад, Добромир и Сџанислав с децом, Балин с браћом, Бороје с децом, Војихна с браћом [Јагић 1890: 29–31].

Овај катун данас не постоји [Шкриванић 1956: 194]. Има укупно 97 породица и после Смудирога то је најмногљуднији катун на светостефанском властелинству. Име му је изведено, вероватно, од личног имена.

Табеларни приказ врста породица, према начину на који их је пописао средњовековни пописивач:

Породица коју чини пописан један члан	14
Породица коју чине браћа	8
Породица са децом	35
Породица коју чине два брата	32
Породица са пасторцима	1
Жена, старешина породице са децом	1
Породица деце	1
Породица са децом и са зетџовима	1
Породица са два пописана члана од којих један има децу	1
Породица са синовима	3
Укупно	97

Највећи број кућа у овом катуну чине породице са децом и оне коју чине два брата. Посебно су издвојене 3 породице са синовима.

Пописивач бележи само имена стрешина, далеко ређе презимена, те прави разлику између домова које чине два брата и оних кућа које чини више браће. Убележена је посебно породица коју чини старешина са пасторцима: Сен са пасторцима (седамнаеста кућа). Сен се дакле оженио са женом, највероватније удовицом, која је већ имала децу.

Имена мртвих наведена су у придевском облику: Раџова деџа (двадеста кућа). Забележена је и жена старешина породице: Калана са децом. Она се налази на средини пописа. Једну породицу су чинила два домаћина (вероватно браћа), од којих је један ожењен и има децу. Хлап је убележен као домаћин који живи са децом и зетџовима (најмање два зета), и налази се на средине пописа.

Убележен је и мањи број презимена и нади-мака: Љубојевић, Велимирић, Раџиловић, Видаревић, Зоричић, Златокос и Кондре. Презимена влаха у Србији нису извођена од женских имена већ

искључиво од мушких. Једини изузетак би могло представљати презиме Зоричић, али је питање да ли је тада постојало такво женско име.

За разлику од пописа влашких домаћинстава у катуну Пијаниц где су људи код којих је назначено презиме или надимак налазе на врху списка, па се можда може извести закључак о њиховом бољем друштвеном положају, те где се деца без родитеља као и домаћинства од једног члана налазе на самом дну пописа, код катуна Шишатовца је сасвим обрнуто. Реч је свакако о непостојању јединственог начиња пописивања, о недоследности пописивача или је у питању други пописивач.

Катун Бугарски чинили су: *Радомир Ручица с децом и са зетом, Косија с децом, Драјан с децом, Шлеман, Бунило с децом, Њејован с децом и зетом, Хрс с децом и зетом, Божих са децом, Тијен с децом, Паја с децом, Белош с децом и зетом, Прибо с децом и са шуром, Сјан с децом и зетом, Раја с децом, Михаил с децом, Влад с децом и с њасџорком, Дехо с децом и зетом, Влаја с децом, Војихна с децом, Ојриша с децом и с браћом, Сјефан с шурацима, Минуџа с децом, Бачин и с децом, Добре с децом и са зетом, Мане с децом, Радило њојов зет с децом, Преде с децом, Брајило с децом и зетом, Лиџрокос с децом и зетом и са шурацима, Радило и с децом и зетом, Бољеслав Кожа с децом, и Смољан с децом, Дедоје с браћом, Градоје с децом, Добре са синовима, Брајко с децом, њој Кустодија с њасџом и са шурацима, Ђурађ с браћом, Драјослав с браћом својим [Ковачевић 1890: 8].*

Стојан Новаковић наводи село Бугарић, као траг катуна Бугарског, док Гавро Шкриванић сматра да је некадашњи Блгарски катун данас село Србовац, северно од Косовске Митровице, са десне стране Ибра, уз Дољанску реку [Новаковић 1965I: 190–191].

Табеларни приказ врста породица на овом катуну:

Породица са децом и са зетом	9
Породица са децом	19
Породица коју чини пописан један члан	1
Породица са децом и са шуром	1
Породица са децом и пасторком	1
Породица са децом и са братом	1
Породица коју чини старешина са шурацима	1

Породица са децом и зетом и са шурацима	1
Породица са браћом	2
Породица коју чини старешина са синовцима	1
Породица коју чини поп с тастом и са шурацима	1
Породица коју чине два брата	1
Укупно	39

Пописивач наводи, на релативно малом катуну, чак 12 врста породица. Катун Бугарски је врло интересант по својој унуташњој структури јер се помињу шура (шурак) и шураци, синовци, зетови и зет.

На овом катуну помиње се чак 11 зетова. Од тога броја њих 9 живе у домаћинству са старешином и децом, један се помиње као попов зет и један живи у домаћинству са старешином и шурацима. Отворено остаје питање да ли је зет домаћину по сестри или кћери. Зет се увек бележи у сингулару. За Радила се зна само да је попов зет (30. кућа). У овом случају, то је највероватније поп Кустодије који живи у заједници с тастом и са шурацима (37. кућа). Поп Кустодија, претпоставља се, није имао мушке деце, а Радило му је могао бити зет по кћери или сестри.

Литрокос је живео у великој заједници са децом, зетом и шурацима (29. кућа). Значајно је да, зет обично задржава, за разлику од посинка, своје презиме и припадност свом роду и његово потомство рачунало је своје порекло опет у мушкој лози по њему.

Шураци се помињу у четири наврата: Прибо са децом и са шуром (12. кућа), Стефан са шурацима (21. кућа), Литрокос с децом и зетом и са шурацима (29. кућа) и поп Кустодија с тастом и са шурацима (37. кућа).

За шураке попа Кустодије и Литрокоса претпоставља се да су били домазети. Вероватно је и Прибо имао домазета. Код помена шуре-шура у катунима проблем који треба расветлити је да ли они долазе у кућу као зетови и временом преузимају старешинство или су накнадно ушли због своје инокосности и самохраности у такве породице.

Пасторак је регистрован на једном месту у овом катуну: Влад с децом и пасторком (16. кућа). Претпоставља се да је Вladoва жена из првог брака имала једног сина.

Добре је живео са синовцима (35. кућа). Можда је он живео у заједници са братом и након смрти свог брата преузео је бригу о његовој деци.

Подаци о, неким конкретнијим, занимањима на овом катуну су слаби. Помиње се само један поп по имену.

Забележена су само два човека са презименом или надимком: Радомир Ручица (прва кућа) и Бољеслав Кожа (31. кућа).

Катун Барелевски чинили су: *Костјадин њремићур, Бојдан Предиловић, Мојан, Радомир, Брајосин с браћом, Инослав, Храње, Техоје с браћом, Беладин с браћом, Грубша са синовима, Њејослав и са синовима, Раде с браћом, Храње, Њејул, Шолица са сином, Храње, Белмуж, Илија с браћом, Влкослав, Сјан, Шарбан с децом, Љубен са синовцима, Бунислав, Јањева жена с децом, Хлај, Будислав, Бороје, Иван, Њејослав, Продан, Брајослав, Седок, Мирослав с браћом, Влад, Куманиц, Бунислав, Војислав с децом, Брз, Белослав, Радник, Доброслав са синовима, Хрс са синовима, Милослав, Ијнај с браћом и с децом, Дабихна с браћом и с децом, Срамко, Радослав, Бориша, Зоран, Радослав, Добре, Влад с браћом, Бољеслав, Њејоша, Иван, Буниша, Десимир с браћом, Крајислав с браћом, Бале с браћом, Толчин с браћом, Њејул, Рад с децом, Радослав и Мрша* [Јагић 1890: 32].

Овај катун је данас село Барилево, на десној обали Лаба, источно од села Бабин Мост. Има укупно 64 породице. Катун је добио, највероватније, назив по личности која је ту некада живела.

Табеларни приказ домаћинстава на овом катуну, према начину на који их је пописао средњовековни пописивач:

Породица коју чини пописан један члан	41
Породица коју чине два брата	4
Породица коју чине браћа	7
Породица са синовима	4
Породица са сином	1
Породица са децом	3
Породица са синовцима	1
Жена, старешина породице са децом	1
Породица са браћом и децом	2
Укупно	64

Катун је имао старешину, који се наводи на самом почетку пописа: Костадин, примићур (прва ку-

ћа). Прво место на попису сведочи и о његовом јачем положају на друштвеној лествици.

Посебно су забележене породице са синовима (четири домаћинсва) и сином (једно домаћинство) у односу на породице са децом (три домаћинства) и породице које сачињавају браћа и деца (два домаћинства). Синови су по свој прилици одрасли док су деца, вероватно нејака [Новаковић 1965I: 190–171].

Једна жена се налази на челу породице али писар не бележи њено име већ каже да је Јањева жена (24. кућа). Забележено је само једно презиме: Богдан Предиловић (друга кућа).

На овом катуну од укупно 64 забележена домаћинства, чак 41 домаћинство чине породице са пописаним само једним чланом, и могло би се говорити о одређеној несразмери и довести, можда, у сумњу пажња пописивача.

Катун Проиловци чинили су: *Борислав, Љубомир, Ђураћ, Драјија с браћом, Брајица, Влад, Влкослав и Влад Будиславлићи, Милиа с браћом, Првош* [Ковачевић 1890: 8].

Проиловци су били нека врста засеока катуна Барилево и оно се током времена спојило са истим у једно село, тј. Барилево. Броји укупно 10 породица.

Табеларни приказ домаћинстава на овом катуну, према начину на који их је пописао средњовековни пописивач:

Породица коју чини пописан један члан	6
Породица коју чине браћа	2
Породица коју чине два брата	2
Укупно	10

То је најмањи катун Бањске. У њему нема деце или прецизније речено мушке деце. Занимљиво је да се у једној породици наводе имена оба брата: Влкослав и Влад (7. кућа). Наводи се једно презиме, Будиславлићи (8. кућа). Било их је најмање двојица, и тако је рачунато у овом попису.

Катун Урсуловац чинили су: *Мојша, Хлај с браћом, Милиа Стефан с браћом, Бољеслав, Рад с браћом, Раген с браћом, Инош, Косја, Добромир, Њејослав и Сјанислав, Првослав с браћом, Бојоје, Смољан, Пилеј, Рагул с браћом, Брањан с браћом, Стефан, Војихна с браћом, Шарбан с децом, Војихна, Мирослав, Рајко с браћом, Марко, Срдан с браћом, Доброслав, Дарослав с браћом, Брајен,*

Обрад, Драјосин, Рад са синовима, Милеш с браћом, Иван с децом, Рубац с децом и са зетом, Нине с децом, Милеш с браћом, Шишка с децом, Којиш с децом, Белјун с браћом, Остјожије с децом [Ковачевић 1890: 8].

Урсуловац је данашње село Урсула северно од Сјенице [Шкриванић 1965: 194]. Укупно има 46 домаћинстава. Име катуна изведено је од личног имена.

Табеларни приказ домаћинстава на овом катуну, према начину на који их је пописао средњовековни пописивач:

Породица коју чини пописан један члан	20
Породица коју чине два брата	13
Породица коју чине браћа	5
Породица са децом	6
Породица са децом и са зетом	1
Породица са синовима	1
Укупно	46

Најмногобројније су куће са пописаним само једним чланом и они чине скоро половину од свих домаћинстава на катуну. Само 8 од укупно 46 породица имале су децу, тачније речено мушке потомке. У једном случају писар користи термин синови: Рад са синовима (37. кућа). Зет се налазио у једној породици: Рубац са децом и са зетом (40. кућа). Није забележено ниједно презиме, нити се може говорити одређеније о неким занимањима на овом катуну.

Катун Бобојевац чинили су: *џремићур Војсил, Косџа, Храње с браћом, Бољеслав с браћом, Рагослав с браћом, Рагеш, Војихна, Рунко, Ђураћ с децом, Миле, Војихна, Брајослав, Бојоје, Милан, Бојдан, Дунав, Љуба с браћом, Рагосџа, Бојдан, Брајула, Храња с браћом, Хлај, Мана, Храња, Храња, Продан с браћом, Хрс, Добромир с браћом, Бојдан, Дражкоје с браћом, Сџанимир, Крајимир, Калоја брај му, Рајко Брајановић, Храњислав Хрсовић, Рајул Драјановић, Рагосџа Дудејић, Балдовин* [Ковачевић 1890: 8].

Бобојевац је данашње село Бубојевац северно од Ораховца, код реке Мируше [Шкриванић 1965: 194]. Регистровано је 38 домаћинстава, и то је један од мањих катуна Бањске. Име је изведено највероватније од личног имена, или пак од имена места.

Табеларни приказ домаћинстава на овом катуну, према начину на који их је пописао средњовековни пописивач:

Породица коју чини пописан један члан	29
Породица коју чине два брата	8
Породица са децом	1
Укупно	38

На челу катуна налази се примићур Војсил. Забележена су 4 презимена, и она се налазе на дну пописа: Братановић, Хрсовић, Драгановић и Дудетић.

У основи презимена Братановић, Хрсовић и Драгановић, су највероватније лична имена (Братан, Хрс, Драган), док је, можда, у основи презимен Дудетић, име дрвета дуд или је пак настао од надимка.

Само једно домаћинство има мушку децу. Осталих 29 забележених мушкараца или нису ожењени или имају искључиво женску децу. Влада велика несразмера када се узме у обзир број мушке и могућ, релативно, велики број женске деце. На једном месту се наводи да је Калопа, брат Крајимира, али они живе у подељеним домаћинствима. Најчешћа мушка имена на овом катуну су: Богдан, Храње и Хрс.

Катун Смудирог чинили су: *Ругал с децом, Бољеслав и Њећул, Војихна, Велимир, Мојма, Милџен, Граде, Храње, Прибе, Косџа, Милослав, Добрчин, Љубслав, Драјоје, Градило, Славоје, Рагослав, Борислав, Војсил, Срдан, Тврдислав, Њећован, Драјоје, Толоје, Владе, Рагул, Лазар, Драјослав, Мужбрај, Бојдан, Прејша, Љубоје, џой Дмијар, Сџројислав, Прибислав, Љејчин, Добромир, Сџефан, Доброслав, Надићна, Драјослав, Брајослав, Војин, Озрислав, Хлај, Милејко, Крајиша, Милослав, Дражко, Шарбан, Дубровац, Храњислав, Влчемил, Друже, Хрвајин, Инослав, Рад, Војихна, Доброслав, Боред, Бојослав, Прибе, Сџројило, Дедоје, Ђуроје, Раге, Добровој, Брајослав, Милџен, Бардоња, Друже, Рагослав, Бојдан, Гојислав, Рагослав и Хрс, Војсил, Добре, Балин, Балин, Милча, Дабижсв, Њејослав, Драшко, Сџанислав, Хлај, Борислав, Њејоје, Белчин, Раге, Хлајац, Бојде, Прибоје, Велимир, Болко, Шелвел, Тврде, Бојољан, Халаја, Брајејин, Косџадин, Добромир, Бољеслав, Прибац, Војсил, Сџанислав, Никола* [Ковачевић 1890: 8].

Смудирог и данас постоји као катун северно од Врмошке реке. То је најмногољуднији катун, Бањске, са укупно са 105 породица.

Табеларни приказ домаћинстава на овом катуну, према начину на који их је пописао средњовековни писар:

Породица са децом 1	
Породица коју чине два брата	2
Породица коју чини пописан један члан	102
Укупно	105

Звучи заиста невероватно да је само једна породица имала децу (синове) а да остале пописане породице или нису имали потомке или су у питању само кћери.

Помињу се домаћинства која чине два брата и оба имена су забележена: Бољеслав и Његул (друга кућа) и Радослав и Хрс (75. кућа). На овом катуну је живео и један поп: поп Дмитар (33. кућа).

Катун Војсилац чинили су: *џремићур Војсил Грујишић са сином, Десислав Бакровић с децом, а син му Рајкула с децом, син му Болко с децом, и син му Добрешко с децом, Белослав Драјић с децом, браћу му Инослав с децом, Ставер Крајујевић с децом, браћу му Хранислав с браћом, Милослав Лихомилић с децом, браћу му Мужбраћу, браћу му Њејоје с децом, Војихна Љубојевић с децом, Љејчин браћу му с децом, Друже Радомирић и с децом, браћу му Војсил с браћом и с децом, Станислав Брајиханић с децом, браћу му Радослав с децом, браћу му Доброслав с децом, Бороје Станковић с децом, браћу му Радомир, Будило с децом, Гојша с децом, Добрибраћу с децом, Милграј с децом, Љубоје с децом, Косијагин, Радосија с децом, Госијимир с децом, Берислав с децом, Рад с децом, Будица, Беривојева деца, Берче с децом, Грубша са браћом, Велимир с децом, Будислав с децом, Бојдан с браћом, Бунислав с децом, Кркоје с децом, Драјоман с децом, Бориша с децом, Мил-шен с децом, Бојдан с децом, Милослав с децом, Хлај с децом, Првоје с децом, Брајен с децом, Буноје с браћом, Бојош с браћом, Драјослав с децом, Радослав с браћом, Иван с децом, Добрчин с децом, Првоје с браћом [Јагић 1890: 35–36].*

Војсилац је данашњи заселак Војсалићи. Писар је регистровао 55 породица.

Табеларни приказ домаћинстава на овом катуну, према начину на који их је пописао средњовековни пописивач:

Породица са сином	1
Породица са децом	42
Породица коју чине браћа	4
Породица са братом и са децом	1

Породица коју чини пописан један члан	3
Породица коју сачињавају деца	1
Породица коју сачињавају два брата	3
Укупно	55

Примићур Војсил Грујић налази се на врху пописа. Катун је, можда, добио име по свом старешини или вођи.

Интересантно је навођење родбинског веза људи који живе у подељеним породицама. Дознаје се, анализом повеље, да је Десислав Бакровић живео са децом (друга кућа) и да је имао још три сина који су били ожењени и имали су већ децу: Раткула (трећа кућа), Болко (четврта кућа) и Добрешко (пета кућа).

Белослав Драгић је живео са децом (шеста кућа) и имао је брата Инослава који је живео одвојено са децом (седма кућа). Ставер Крајујевић је живео са децом (осма кућа) док му је брат Хранислав живео са осталом браћом (девета кућа). Милослав Лихомилић је живео са децом (десета кућа) и имао је два брата, Мужбрат (једанаеста кућа) и Њејоје (дванаеста кућа). Војихна Љубојевић (тринаеста кућа) и брат му Љепчин (четрнаеста кућа) живели су одвојено са својом децом. Друже Радомирић је био са децом (петнаеста кућа) док му је брат Војсил остао да живи са још једним братом и са децом (шеснаеста кућа). Станислав Брајиханић (седамнаеста кућа) је имао још два брата, Радослава (осамнаеста кућа) и Доброслава (деветнаеста кућа) и сви су већ имали децу. Бороје Станковић (двадесета кућа) живео је с децом, док се његов брат Радомир наводи сам, у засебној кући.

Девет домаћинстава имају уписана презимена и сва су на -ић: Грујић, Бакровић, Драгић, Крајујевић, Лихомилић, Љубојевић, Радомирић, Брајиханић и Станковић. Људи чија се презимена наводе, су у врху пописа, и сви су већ имали синове или браћу који су били, углавном ожењени, и наводи се њихово сродство.

Реч син је употребљена укупно четири пута. Тројица од њих су имала засноване породице док је први од њих живео са оцем који је био катунар. Пописивач је, када је реч о овом катуну, брижљиво и пажљиво бележио родбинске односе и везе у катуну.

Према овом прегледу краљ Милутин доделио је Бањској 9 влашких катуна, са око 506 породица. Ова цифра је ипак оријентациона и дозвољава, вероватно, мале корекције. Табеларни приказ врста

породица на бањским катуницама, регистроване на начин, на који је то чинио и средњовековни пописивач:

Породица са децом	139
Породица коју чине браћа	42
Породица коју чине два брата	67
Породица коју сачињавају деца	4
Породица коју чини пописан један члан	217
Жена, старешина породице са децом	3
Породица са пасторцима	1
Породица са децом и са зетовима	1
Породица са два пописана члана од којих један има децу	1
Породица са синовима	8
Породица са децом и са зетом	10
Породица са децом и са шуром	1
Породица са децом и пасторком	1
Породица са децом и са братом	2
Породица коју чини старешина са шурацима	1
Породица са децом и зетом и са шурацима	1
Породица коју чини старешина	

са синовцима	2
Породица коју чини поп с тастом и са шурацима	1
Породица са сином	2
Породица са децом и браћом	2
Укупно	506

Дата је табела која се разликује од претходних, јер се домаћинства сврставају према начину на који је то радио средњовековни пописивач [Божанић 2006: 171–172]. Из табеле се да видети да је постојало двадест врста породица према саставу. Најмногобројније су оне куће које чини пописан један члан, а за њима следе куће са децом и породице које су сачињавала два брата, те породице у којима живе најмање три брата. Следе потом породице које обавезно чине деца и поред њих се бележи зет, зетови, два пописана члана од којих само један има децу, брат, браћа, пасторак, шура, те зет и шураци заједно. Било је кућа на чијем челу су биле жене као и оне састављене искључиво од деце, чији су родитељи мртви. Постојале су и породице где је поред имена старешине убележено име сина, синова и синоваца. Једну породицу чинио је старешина са шурацима док су једну чинили поп, таст и шураци.

ЛИТЕРАТУРА

- Благојевић, Милош. *Закон светиога Симеона и светиога Саве*. Сава Немањић – Свети Сава. Београд: Просвета, 1979.
- Божанић, Снежана. *Ибарско језиро Светиостефанској власићелинскива*. Нови Сад и Сремска Митровица: Графампромет, 2006.
- Божанић, Снежана. Манастир Бањска, прилози за историју. *Сјоменица ИА „Срем“* 2 (2003): 100–114.
- Грковић, Милица. *Речник имена Бањској, Дечанској и Призренској власићелинскива*, Београд 1986.
- Динић, Михаило. Дубровачка средњовековна караванска трговина. *Јуџословенски историјски часопис* књ. 1–4 (1937): 119–145.
- Ђурђев, Бранислав. *Територијализација катунске организације до краја XV века*. Научни скуп, Сарајево, 24–25. новембар 1961. Сарајево: Ослобођење, 1963.
- Ивановић, Радомир. Катунска насеља на манастирским властелинствима. *Историјски часопис V*, 1954–1955 (1955): 399–411.
- Јагић, Ватрослав. *Светиостефански хрисовуљ краља Стефана Уроша II Милутићина*. Беч 1890.
- Јиречек, Константин. *Власи и Мавровласи у дубровачким сјоменицима*. Зборник КЈ I. Београд: Просвета, 1959.
- Катић, Реља. *Сјочарсјиво средњовековне Србије*. Београд: Широ Србија, 1978.
- Ковачевић, Десанка. *Средњовековни катун њо дубровачким изворима*. Научни скуп, Сарајево, 24–25. новембар 1961. Сарајево: Ослобођење, 1963.
- Ковачевић, Љубомир. Светостефанска хрисовуља. *Сјоменик IV* (1890): 1–11.

- Новаковић, Стојан. *Законски сіоменици српских држава средњеї века*. Београд: Државна штампарија Краљевине Србије, 1912.
- Новаковић, Стојан. Манастир Бањска, задужбина краља Милутина у српској историји. *Глас СКА* 32 (1892): 3–55.
- Новаковић, Стојан. *Село*. Београд: Штампарско предузеће Култура, 1965.
- Петровић, Ђурђица. Дубровачке архивске вести о друштвеном положају жена код средњовековних Влаха. *Историјски часопис* књ. VI (1985): 5–25.
- Трифунски, Јован. *Географске карактеристике средњовековних влашких катунa*, Научни скуп, Сарајево, 24–25. новембар 1961. Сарајево: Ослобођење, 1963.
- Филиповић, Миленко. *Структура и организација средњовековних катунa*, Симпозијум о средњовековном катуну, Сарајево 1963, 45–114.
- Шкриванић, Гавро. Властелинство св. Стефана у Бањској. *Историјски часопис* књ. VI (1956): 177–199.

Snežana Božanić, Ph.D.

VLACHIAN POPULATION ON THE ST. STEFAN ESTATES IN BANJSKA

Summary

Serbian king Milutin gave nine cattle-raising settlements containing five hundred and six families to the Monastery of St. Stefan, the monastery that was built by his donations. The Charter of St. Stefan contains the Vlachian law which consists of smaller acts that establish the duties of Vlachs on a monastery manor. The boundaries and boundary-markers of the settlements were not mentioned in this charter (In the Charter of Dečani and the Charter of St. Archangel Monastery they were). Still, the names of the inhabitants and types of families living in the settlements are described in detail. Owing to the detailed analysis of the charter, it has been concluded that in the cattle-raising settlements of St. Stefan in Banjska twenty different types of families existed according to their structure. The most numerous were the families with only one member, families with children, families consisting of two (or more) brothers. Women were mentioned only three times, and in each case they were the chieftain of the settlement. Most probably they were widows.